

GROSS DOMESTIC PRODUCT AS A MEASURE OF NATIONAL WELL-BEING*

ТРУФКА Р. ДИМИТРОВА, СВЕТОСЛАВА И. ДИМИТРОВА

ABSTRACT: *The gross domestic product is one of the most accurate indicators that give an idea of the change in economic activity and the level of economic activity and its economic well-being. The purpose of the article is to investigate and analyse the dynamics of the Gross Domestic Product in Bulgaria for the period 2007 - 2018, as a measure of the well-being of the nation and to reveal the prerequisites and the possible opportunities to achieve a high favourable status.*

KEYWORDS: *gross domestic product, national well-being, gross domestic product per capita*

2010 Math. Subject Classification: 91B26

БРУТНИЯТ ВЪТРЕШЕН ПРОДУКТ КАТО ИЗМЕРИТЕЛ НА НАЦИОНАЛНОТО БЛАГОСЪСТОЯНИЕ†

ТРУФКА Р. ДИМИТРОВА, СВЕТОСЛАВА И. ДИМИТРОВА

Брутният вътрешен продукт е един от най-точните индикатори, който дава представа за промените в стопанската дейност и равнището на икономическа активност и нейното икономическо благосъстояние. Поради това БВП служи като основен измерител за промените в икономическия растеж, база за провеждане на определена правителствена икономическа политика в кратък и дълъг период, за действия на бизнеса. БВП

* This paper is (partially) supported by Scientific Research Grant РД-08-79/30.01.2019 of Shumen University

† Статията е частично финансирана по проект № РД-08-9/30.01.2019

се използва и като показател за определяне икономическия потенциал на отделните страни, сравняване на тяхното икономическо развитие и изменението на икономическото благосъстояние. **Целта** на статията е да се изследва и анализира динамиката на брутният вътрешен продукт в България за периода 2007 – 2018 г., като измерител на благосъстоянието на нацията и да се разкрият предпоставките и възможностите за постигане на по-високо благосъстояние. Основните **методи** използвани при анализа на БВП и благосъстоянието са: метода на сравнението, на групировките, на детайлизацията, на абсолютни и относителни величини, индексния метод, графичния метод, методите за измерване скоростта на изменението, за определяне тенденцията и изследване на връзки и зависимости.

1 БВП - основен индикатор за икономическо развитие и благосъстояние

В настоящия етап показателят брутен вътрешен продукт се формира въз основа на данните от системата на националните сметки (СНС). Установени са два стандарта, на които се базира функционирането на „националното счетоводство”. В световен мащаб основна е методиката, съставена от статистическата комисия на ООН. Там брутният вътрешен продукт се представя само чрез сборовете от трите подхода за изчисляването му, съответно производствен, доходен и разходен подход. Вторият стандарт се основа на СНС2008. За целите на статистиката в Европейския съюз, Евростат съставя „Европейски статистически сметки 2010”(ЕСС2010). Европейският стандарт е задължителен за всички страни, прилагащи правилата на Европейската статистическа служба от 1 октомври 2014г. Той определя показателя по следния начин: „Брутният вътрешен продукт по пазарни цени е крайният резултат от производствената дейност на резидентните производствени единици.”[‡] Икономическата

[‡] Европейски парламент, 2013

теория на благосъстоянието (Welfare Economics) представлява раздел от общата икономическа теория, в който основен проблем е анализът на увеличаване на благоденствието на членовете на обществото. Главна особеност на този клон е разбирането, че ресурсите и потребностите са зададени и поради тази причина е необходимо да се избере оптималното съчетание, при което ще бъдат постигнати максимални резултати и/или ефект.

Благосъстоянието е сложна икономическа категория, която показва връзката между условията на живот и степента на удовлетвореност на потребностите на индивидите, групите и обществото като цяло[§]. Това е възможността от задоволяване и развитие на системата от човешки потребности. В преобладаващата част от литературните източници, при дефинирането на благосъстоянието се поставя акцент върху достигнатата степен на задоволяване на осъзнатите нужди, като за нея се съди по комплекс от икономически предпоставки (доходи, потребление, условия на живот) и по субективни оценки за степента на удовлетвореност на реципиентите. Думата благосъстояние идва от английското well-being, благополучие, благоденствие – термин, който отразява нивото на социално-икономическото, физическото, психическото и духовното състояние на индивида или общността. Високото ниво се свързва с усещането за щастие, а ниското – с нещастие. Най-общо благосъстоянието се определя като позитивна качествена характеристика на живота на хората. То е положение на комфорт, здраве и щастие. От гледна точка на времето се разглежда като дългосрочно и краткосрочно.

Общественото благосъстояние е синоним на равнището на удовлетворението или на получаваната ползност от членовете на

[§] Йотова, Л. Благосъстоянието преди и след членството на България в Европейския съюз: между очакванията и реалностите. Годишник на УНСС, бр. 7/2008

обществото^{**}. Формално то може да бъде представено като функция от много променливи, най-главните от които са:

- общото количество на произведените стоки и услуги (Брутен Вътрешен Продукт или Доход);
- някаква мярка на начина, по който са разпределени стоките и услугите;
- някаква мярка на здравето на членовете на обществото;
- обемът на свободното време на общността;
- степента на замърсяване на околната среда;
- степента на политическа стабилност и др.

В последните години се предлагат нови методи за измерване на икономическото благосъстояние чрез конструиране на индекси: индекс за устойчиво икономическо благосъстояние, който включва показатели за потребление, инвестиции и държавни разходи, които допринасят за благосъстоянието, но изключва такива, които го влошават (военни разходи, деградация на околната среда, амортизация на природния капитал); индекс за човешко развитие; индекс за действителен прогрес.

Най-важният извод е, че високо обществено и лично благосъстояние никога пазарна икономика (независимо от модела, който следва) не е постигнала без нарастване на обществения продукт и националното богатство и без целенасочена политика за създаване и поддържане на пазарния ред, стимулиране на конкурентоспособността и осигуряване на общо благосъстояние,

^{**} Ракарова, С. Университетски речник, НБУ, София

което е социална инвестиция с висока текуща и бъдеща възвръщаемост.

Показател, използван широко за оценка на жизненото равнище в България, е създаваният Брутен вътрешен продукт (БВП). В икономическите изследвания той се използва като обобщаващ измерител на равнището на националната производство и потребление. По-конкретно е нужно да се фокусираме върху БВП на човек от населението, като индикатор за жизненото равнище в страната. Чрез неговото разглеждане се отстранява въздействието на абсолютния брой на населението, като по този начин могат да се правят сравнения между различните държави.

Учените днес се обединяват около идеята за изчисляване на такъв БВП, който да съчетава икономическия растеж с дейността по опазване на околната среда, тоест който е коригиран с размера на разходите за околната среда. Този БВП би се получил, като от традиционния БВП се приспадне стойността на щетите върху околната среда и вредите, които замърсяването е нанесло на населението. Евростат разработва методологичните основи на сметки за околната среда като нова част в СНС и ги експериментира в отделни държави. Идеята е сметките за околната среда да бъдат инкорпорирани в официалната отчетност, в случая Европейската система от сметки (ЕСС'95) чрез сателитни сметки^{††}. Препоръчва се постепенно да се разширява обхватът на икономическите активи със стойността на природните ресурси, които се използват като естествен потенциал за икономическото развитие. От друга страна, влиянието на икономиката върху състоянието на околната среда

^{††} Делегиран регламент (ЕС) / на комисията от 3.12.2018 година за изменение на Регламент (ЕО) № 138/2004 на Европейския парламент и на Съвета във връзка с препратките към Европейската система от национални и регионални сметки в Европейския съюз

ще се отчита чрез данни в стойностно измерение за обемите на вредните емисии, причинени от бизнес-субектите и домакинствата. Препоръчва се като краен резултат да се изчислява редуциран (наричан още „зелен“) БВП, който да представлява коригирана с националните екологични параметри оценка на създадения и изчисляван по трите познати метода БВП.

2 Анализ на равнището и динамиката на БВП на човек от населението в България, като измерител на благосъстоянието

БВП на човек от населението се счита за най-изчерпателния измерител за развитието на националната икономика и приблизителен показател за просперитета на нацията. Равнището и динамиката на БВП на човек от населението са приети за основен икономически показател на благосъстоянието на населението в дадена страна и база за сравнителни анализи в международен аспект. Дори когато се третират като предпоставка (или условие) за благосъстояние, същите не могат да бъдат пренебрегвани, защото те отразяват достигната степен на развитие на производителността на ресурсите в дадена страна, нейната конкурентоспособност и потенциал за осъществяване на текущо потребление и инвестиране в бъдещото развитие.

При анализа на БВП, като индикатор за благосъстоянието в страната е нужно да се фокусираме върху БВП на човек от населението. Чрез неговото разглеждане се отстранява въздействието на абсолютния брой на населението, като по този начин могат да се правят сравнения между различните държави. За целта националните валути се превръщат в стандарти за покупателна способност (СПС), като вместо пазарните валутни курсове се използват паритети на покупателната способност (ППС). Те отразяват покупателната способност на всяка валута, като се елиминират разликите в равнищата на цените между отделните държави. Индексът на физическия обем на БВП на

глава от населението в СПС се изразява по отношение на средните стойности на ЕС - 28 равни на 100. Това означава, че ако индексът на дадена държава е по-висок от 100, БВП на човек от населението на съответната страна е над средната стойност за ЕС - 28 и обратното. Първо разглеждаме показателя БВП на човек от населението, като измерител на жизненото равнище, за периода от 2007 до 2018 г.

БВП на глава от населението (лв.)

Таблица 1

Години	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
БВП на глава от населението (лв.)	8285	9544	9622	9924	10990	11229	11310	11 594	12 340	13206	14280	15363

Иzt. БНБ

Данните показват, че основната тенденция на развитие е в посока на нарастване. През 2018 г. спрямо 2007 г. БВП на човек от населението нараства с 85,43%, а спрямо предходната 2017 г. нараства с 7,58%. Това нарастване води до нарастване на благосъстоянието на населението в страната.

Изчисляването на годишния темп на изменение на БВП на лице от населението по съпоставими цени е предназначено да позволи сравнения на динамиката на икономическото развитие както във времето, така и между икономики от различен мащаб. Темпът на изменение на БВП е изчислен от показатели по съпоставими цени, тъй като те представят само изменения на обеми, т.е. измененията на цените не влияят на темпа на БВП.

Средногодишният темп на растеж на ВП на човек от населението, изчислен чрез средна геометрична величина за периода 2007 – 2018 г. в България е 105,77% или БВП на човек от населението е нараснал с 5,77%:

$$\bar{T} = \sqrt[N-1]{\frac{y_1}{y_0} \cdot \frac{y_2}{y_1} \cdot \frac{y_3}{y_2} \dots \frac{y_n}{y_{n-1}}} = \sqrt[N-1]{\frac{y_n}{y_0}} = \sqrt[1]{\frac{15363}{8285}} = 1.0577$$

За анализирания период от 2007 до 2018 г., БВП на глава от населението в ЕС е нараснал средно с 1,55% по данни на Евростат^{‡‡}.

Независимо от високия темп на нарастване на БВП и на БВП на глава от населението, запазването на настоящите темпове на икономически растеж означава, че сближаването със средния доход на глава от населението в ЕС остава далеч в бъдещето. Темпът на нарастване на производството на стоки и услуги е основна детерминанта за това как се справя икономиката. Посредством разпределяне на общото производство на всеки човек от населението може да се установи степента, до която общото производство на страната може да бъде разпределено на нейното население. Темпът на нарастване на реалния БВП на човек от населението показва степента на нарастване на доходите на глава от населението. Този съставен показател не измерва пряко устойчивото развитие, но е много важен измерител на икономическите и свързаните с развитието аспекти на устойчивото развитие. За изследване на растежа на реалния БВП на човек от населението ще обхванем по дълг период от време – преди и след присъединяването на България към ЕС. Данните са поместени в таблица:

Темп на растеж на реалния БВП на човек от населението

Таблица 2

Години	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Проценти	107.9	106.5	96.9	102.0	104.5	100.6	101.4	101.9	104.3	104.7	104.7	104.0

^{‡‡} Годишен доклад 2019, Икономическо развитие и политики в България – оценки и очаквания, ИИИ при БАН

Източник: НСИ

За периода 2001 - 2016 г. темпът на растеж на реалния БВП на човек от населението по съпоставими цени се характеризира със стабилност, като средният темп на растеж за периода е 3.9%. Преди 2007 г. темпът на растеж на реалния БВП на човек от населението е по-висок от този, когато страната е член на ЕС. Известно е, че трансформационните процеси засягат основата на икономическия строй и са съпроводени от спад в деловата активност, а структурните реформи пре моделират отрасловото и регионално развитие. Продължителността и цикличността на тези процеси у нас наложиха своя отпечатък върху всички параметри на благосъстоянието. След 2007 до 2009 г. е регистриран спад в сравнение с предходната година, след което показателят започва плавно да нараства. По данни за 2016 г. стойността на индикатора е 4.7%. Въпреки нарастването на индикатора, все още не са достигнати стойностите от преди присъединяването на страната към ЕС. Достатъчно високият темп на нарастване на БВП за анализирания период означава, че обществото генерира допълнителни икономически ресурси, за да посрещне нарастващите икономически нужди на настоящото поколение да инвестира с цел получаване на по-висока възвращаемост или да ги насочи към различни актуални социални и екологични въпроси.

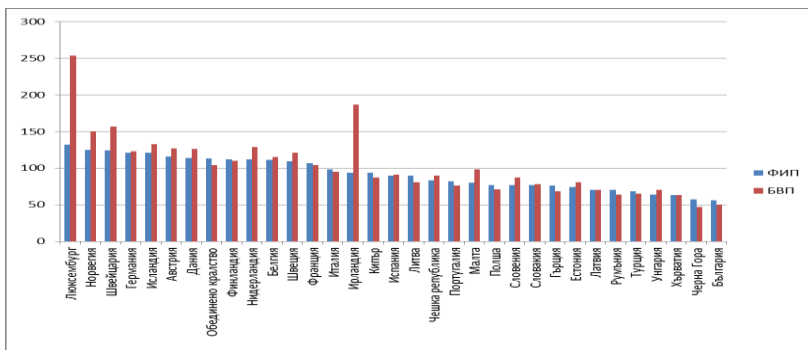
3 Сравнителен анализ на БВП на човек от населението в ЕС в стандарти на покупателната способност

Брутният вътрешен продукт (БВП) е най-често използваният измерител на мащаба на икономиката, докато производните от него показатели, като например БВП на глава от населението — в евро или коригиран с оглед на разликите в равнищата на цените (изразени в стандарти на покупателна способност, СПС) — намират широко приложение за сравняване на жизненото равнище или за наблюдение на икономическата

конвергенция или икономическите различия в рамките на Европейския съюз (ЕС). За оценката на жизненото равнище е обичайно да се използва показателят БВП на глава от населението, който представлява БВП, коригиран спрямо мащаба на икономиката от гледна точка на населението. Фактичното индивидуално потребление (ФИП) обхваща действително потребените стоки и услуги от индивидите, независимо дали са заплатени от домакинствата, от държавата или от нетърговски организации.

Европейската статистическа служба „Евростат“ публикува новите си данни относно покупателната способност в държавите членки на ЕС. През 2018 година в различните страни тя варира от 56% до 132% спрямо средната в Евросъюза, показват резултатите от статистическите анализи.

Действително индивидуално потребление и БВП на глава от населението в ЕС за 2018 г.

Изт. Евростат

Фиг. 1

В десет държави членки действителното индивидуално потребление е под средното за ЕС ниво. Най-висок дял е отчетен в Люксембург – 32% над средните данните за ЕС. В Германия е около 20% повече, следвана от Австрия, Дания и Великобритания. В 12 държави членки действителното индивидуално потребление е под средното за ЕС. Това са Италия, Кипър, Ирландия, Испания, Литва – 10% под средните нива за целия Европейски съюз.

В България действителното индивидуално потребление е 40% под средното за ЕС ниво, показват данните на Европейския съюз. Страната ни се нарежда редом до Латвия, Румъния, Хърватия и Унгария. През 2018 г. БВП на глава от населението варира между 50% от средния за ЕС в България и 254% в Люксембург. Единадесет държави членки отчитат ниво на БВП на глава от населението над средното за ЕС през 2018 г. Данните за България обаче са доста по-добри от тези в държавите, извън ЕС, като Босна и Херцеговина, Сърбия, Албания и Македония.

През 2018 година българите са били с най-слаби възможности за потребление на стоки и услуги в рамките на целия ЕС, като т.нар. „Действително индивидуално потребление” (AIC) в нашата страна е било едва 56% от средното за Съюза, докато в Люксембург е било с 132%. Трябва да се има предвид, че индикаторът AIC е измерител на материалното благосъстояние на домакинствата, като данните на Евростат се основават на преразгледания паритет на покупателната способност (PPS), както и на последните данни за БВП за глава от населението на всяка страна - члена на ЕС. През миналата година 10 страни-членки са имали равнище на „Действителното индивидуално потребление”, което е било над средното за Съюза, а в останалите 18 то е било под средноевропейското ниво. Най-високи равнища на AIC на глава от населението са регистрирани в Люксембург (с 32% над средното за ЕС), следвана от Германия (с 121%) и Австрия (116%). Нива над средноевропейските са регистрирани и

в Дания (114%), Великобритания (113%), Холандия (112%), Финландия (112%), Белгия (111%), Швеция (109%) и Франция (107%). В останалите страни-членки действителното потребление на глава от населението е било по-ниско от средноевропейското, като по този показател България продължава да заема последната позиция с възможности за потребление, които са били едва 56% от осредните за ЕС. На предпоследната позиция са Хърватия и Унгария, но с индекси АИС съответно от 63% и 64%, следвани от Румъния (със 70%).

България заема незавидната последна позиция и в класацията на Евростат на БВП на глава от населението, измерен чрез стандарта на покупателната способност (PPS). Трябва да се има предвид, че индикаторът PPS е де факто изкуствена парична единица, която елиминира разликите в ценовите равнища между отделните държави. По този начин с една единица PPS се купува еднакво количество стоки и услуги във всички страни-членки. Този показател нашата страна е едва 50% от средния за ЕС, като далеч пред нас са държави като Хърватия (63%), Румъния (64%) и Унгария (70%). И тук Люксембург оглавява класацията за 2017-а година с цели 254% над средното за ЕС ниво. България заема през последните четири години стабилно последната позиция по отношение и на двата показателя. Показателят АIG за 2015-а и 2016-а беше на ниво 53% от средния на ЕС, преди слабо да се повиши до 54% през 2017-а и до 56% през миналата година, а показателят БВП на глава от населението беше 47% през 2015-а, 48% за 2016-а и 49% за 2017-а година, преди да достигне 50% през 2018-а година. Важно е обаче да се отбележи, че за разлика от България, Румъния отбеляза през последните четири години най-значителен прогрес сред всички 28 членки на Европейския съюз и по двата показателя (според АИС - от 58% през 2015-а до 70% през 2018-а година, а според БВП на човек - от 56% до 64% през миналата година).

Жизненият стандарт в България продължава драматично да изостава от този в ЕС. Страната е на дъното на класацията по реално потребление, измерено в паритет на покупателната способност в съюза по данни от 2018 г., а също и по БВП на глава от населението. Реалното индивидуално потребление на българина, което се мери през паритет на покупателната способност и е мярка за благосъстоянието на домакинствата, е едва 55% от средното за европейските граждани, по данните на Евростат. За сравнение, през 2017 г. потреблението у нас беше 53% спрямо средното в блока, което значи, че за 2018 година се регистрира леко подобрение.

Връзката между динамиката на БВП и на работната заплата в България е представена чрез фигура 2.

Фиг. 2

От графиката се вижда, че корелационният коефициент е 0,98 т.е. налице е много силна зависимост между изменението на БВП на човек от населението и средната работна заплата. Връзката между двете променливи е права и повишаването на средната работна заплата с 1 лев води до нарастване на БВП на човек от населението с 9,8 лв.

В таблица 8 са поместени данни за темповете на растеж на БВП на глава от населението и средната работна заплата:

**Темпове на растеж на БВП на глава от населението и средната
работна заплата**

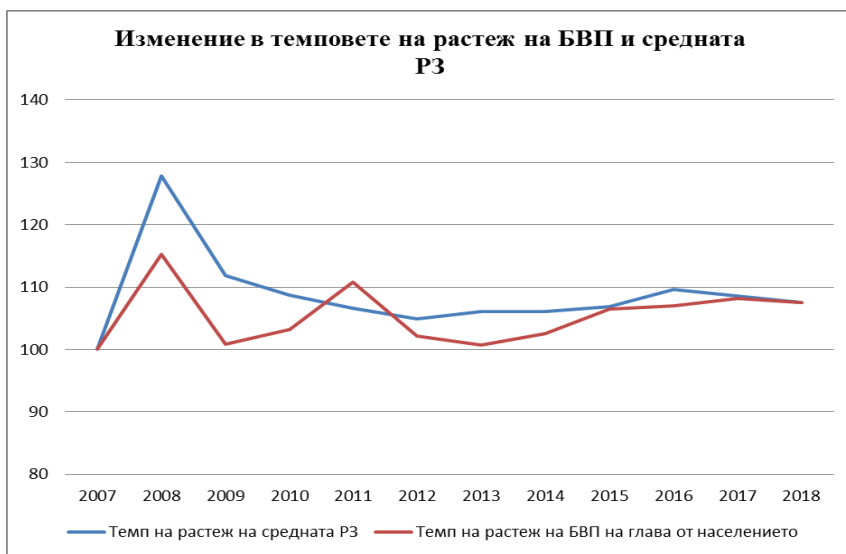
Таблица 3

Години	Темп на растеж на средната РЗ	Темп на растеж на БВП на глава от населението
2007	100	100
2008	127.79	115.19
2009	111.89	100.81
2010	108.63	103.13
2011	106.57	110.74
2012	104.87	102.17
2013	106.01	100.72
2014	106.06	102.51
2015	106.81	106.43
2016	109.56	107.01
2017	108.52	108.13
2018	107.47	107.58

Изменението на основния източник на доходи на домакинствата – работната заплата (относителен дял в общия доход е вече 55%) за анализирания период е бавно. Най-висок е темпа на нарастване на БВП на човек от населението и темпа на изменение на средната работна заплата през 2008 г. спрямо 2007

г., т.е. една година след присъединяването на страната към ЕС. До 2011 г. темпа на растеж на средната работна заплата изпреварва темпа на растеж на БВП на глава от населението. През 2011 г. растежа на БВП е повече с 4,17%. От 2012 до 2017 темпа на нарастване на средната работна заплата отново е по-висок от темпа на нарастване на БВП на глава от населението. През 2018 г., въпреки намалението в темповете на изменение на двата показателя те почти се изравняват, т.е. ножицата между тях се затваря.

Динамиката на темповете на растеж на БВП на глава от населението е представена чрез фигура 2:

Фиг.3

Доходите от труд са най-важния елемент от механизма, който пренася икономическия растеж на равнище на индивидуалното благосъстояние за заетите в частния и

публичния сектор. За икономиката е здравословно производителността да нараства по-бързо от работната заплата, но точното съотношение в темповете е колкото въпрос на пазарни механизми, толкова и проблем на политическо регулиране, още повече като се знае, че в самия модел са заложени неконкурентни предимства за определени групи. За 2017 и 2018 г. темпа на нарастване на ПТ изпреварва темпа на нарастване на работната заплата с по-малко от 1%.

Различията в динамиката на БВП на глава от населението, като икономическия показател за благосъстояние, на макро и паричните индикатори на микроравнище трябва да са обект на специално изследване, тъй като причините за това са както в процесите на разпределение на първичните доходи, така и в преразпределението им, което трябва да осигури ресурси и за публичния сектор. Ясно е, че е невъзможно целият прираст на БВП да се транслира като прираст на доходите на населението, а когато има повишена инвестиционна активност на частния сектор и приоритетни за задоволяване общи потребности, остава очакването, че те също допринасят по определен начин за благосъстоянието.

4 Тенденции, цели и политики за растежа на БВП и подобряване на благосъстоянието в България

Главна цел за догонващо развитие трябва да бъде човекът. Целите са онова качество на живота, което обществото се стреми да постигне към определен хоризонт от време. Част от стратегическите цели имат количествено измерение.

Средствата са инструментите на макроикономическата, микроикономическата, институционалната и друга политика, които съдействат за постигане на целите. Средства за достигане на стратегическите цели са: паричната, бюджетната и външно-икономическата политика, политиката по заетостта и доходите,

инвестиционната, научно-техническата и структурната политика, образователната и здравната политика, създаването на инфраструктура и т.н.

Повечето икономисти не без основание гледат на brutния продукт като на цел на развитието. По принцип, увеличението на БВП на човек от населението е една от най-важните предпоставки за високо качество на живота. На практика, обаче има отклонения от този принцип защото:

Първо, зависи как се постига прирастът на БВП (с или без допълнителна заетост, с или без увеличение на доходите на заетите, при спазване или в нарушение на нормите за трудови условия, при спазване или нарушаване на екологичните стандарти). Едно и също увеличение на brutния продукт при използване на различни методи се отразява по различен начин не само на сегашното качество на живота, но и на способността на обществото да го подобрява в дългосрочна перспектива.

Второ, зависи как се разпределя и преразпределя БВП. При един и същ прираст на brutния продукт отражението върху качеството на живота на хората ще бъде различно в зависимост от това каква част се използва за отбрана, за вътрешна сигурност, за верига от паразитни посредници и т.н. Освен това, важно е как се разпределя brutният продукт между участниците в неговото производство - икономически и социално-справедливо или несправедливо.

Трето, БВП измерва текущия поток от новопроизведени блага, който допринася за подобряване качеството на живота, но не го определя изцяло. Качеството на живота зависи от многогодишните натрупвания на икономически, технически, кадрови, институционален, социален и друг потенциал.

Теорията и стопанската практика доказват, че растежът на БВП не отразява достатъчно пълно качеството на живота на хората. Той е много важна предпоставка за по-високо благоденствие, но не е надежден измерител на благосъстоянието. За кратък период от време е възможен висок растеж с цената на разорителни социални последици и опустошаване на природната среда. В средно- и дългосрочна перспектива, обаче това води до деградация, а не до подобряване качеството на живота на хората. Така се роди понятието за устойчиво развитие, което включва икономическите, социалните и екологичните измерения на развитието. По своята същност устойчивото развитие е дългосрочна концепция. За нейната реализация, обаче са необходими мащабни кратко- и средносрочни решения и действия.

Растежа на БВП се разглежда като важно средство за подобряване качеството на живота на хората. Растежът на брутният продукт е своеобразна трансмисия между тези средства и крайната цел - подобряване качеството на живота.

Това ни дава основание да поставим БВП - обща маса, на човек от населението и като темпове на нарастване - на върха на пирамидата от цели на догонващото устойчиво развитие.

На средния етаж на пирамидата са четирите най-важни агрегирани цели: икономическо развитие, социално развитие, здравословна околна среда и стабилна демокрация.

В основата на пирамидата са голям брой цели, които конкретизират четирите групи по-обща цели от средния етаж:

- Икономически цели: заетост, производителност, конкурентоспособност, доходи, потребление, финансово-икономическа стабилност, ниво на образование и квалификация, развитие на науката и изследванията, на

информационно-комуникационните технологии /ИКТ/, интегрираност в ЕС, вътрешно регионално развитие, развитие на инфраструктурата, смекчаване на демографската криза, свободна миграция и вътрешна мобилност.

- Социални цели: достъп до качествено здравеопазване, по-добри условия на живот и труд, по-голяма продължителност на живота, по-ниска заболяемост, умерено социално разслоение, развитие на социалната инфраструктура, социална защита, защита на правата на потребителите, грижи за възрастните хора, грижи за децата, подобряване състоянието на семейството, равнопоставеност на половете, развитие на социалния диалог.
- Екологични цели: чистота на водите, въздуха и почвите, по-малка емисия на CO₂ и други замърсители, по-малко транспортни проблеми, по-висока чистота на въздуха в големите градове.
- Политическа стабилност, ред и законност: прозрачност на държавното управление, доверие в държавните институции, доверие в политическите партии, участие на гражданите в избори, децентрализация на държавното управление, развитие на гражданското общество, етническа равнопоставеност, ефикасност на правораздаването, защита на личната и имуществената сигурност на гражданите, ограничаване на престъпността и корупцията.

Дори най-елементарният анализ показва, че и обратната връзка - от конкретните цели в основата на пирамидата до обобщаващата цел - БВП е не по-малко важна и сложна.

Преобладаващата част от конкретните цели са едновременно и фактори за увеличение на БВП.

Предпоставки за увеличение на брутния продукт са по-голямата заетост, по-високата производителност, ефикасното и разумно използване на ресурсите, доходите, образованието, здравето, справедливото разпределение, политическата, икономическата, социалната и етническата стабилност, местното самоуправление, личната и имуществената сигурност на гражданите, по-малката корупция. Това не им пречи да имат самостоятелно значение на важни цели на догонващото развитие.

Някои от по-конкретните цели на развитието (екологична целесъобразност, демографски процеси, нов стил на живот, работа и почивка) могат да затрудняват увеличението на брутния продукт като количество. Те обаче са израз на обективни световни или национални тенденции към ново качество на живота, нови ценностни системи и не можем да не се съобразяваме с тях. Защото производството обслужва хората, а не хората – производството. Следователно и тук се изразява далеч по-сложното съвременно разбиране за развитието като трансформация на обществото, за разлика от традиционното - повече производство и по-голямо потребление. Ще се променя и характерът на производството, на потреблението, характерът на труда, на свободното време, на връзката между свободно и трудово време и т.н. Тези промени са част от съвременните разбирания на хората за по-добро качество на живота.

Неблагоприятна констатация е, че постигнатият растеж все още не може да се определи като приобщаващ и няма осезаемо въздействие върху намаляването на бедността и икономическите и социални неравенства. Въпреки всичко България остава най-бедната държава в Европейския съюз, на опашката на класациите и в близко бъдеще няма тенденция това да се промени.

Това, което прави впечатление е, че пред икономиката на България стоят сериозни изпитания. Всеки един от анализиранияте показатели се очаква да губи позиции до 2040 година, което със

сигурност ще постави на изпитание правителствата за постигане на задачата за повишаване на благосъстоянието на нацията. Това трябва да даде ясен сигнал, че реформите в страната трябва да се провеждат много по-смело и бързо, отколкото досега. В противен случай достигането на нивата на развитие на страните, които често гоним, ще се отлага все повече във времето.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Евростат
- [2] Йотова, Л. Благосъстоянието преди и след членството на България в Европейския съюз: между очакванията и реалностите. Годишник на УНСС, бр. 7, 2008.
- [3] Годишен доклад 2019, Икономическо развитие и политики в България – оценки и очаквания, ИИИ при БАН
- [4] НСИ

Труфка Димитрова

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

E-mail: trufkatd@abv.bg

Светослава Димитрова

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

E-mail: svetlito_2177@abv.bg

